

Rakennetyöttömyys

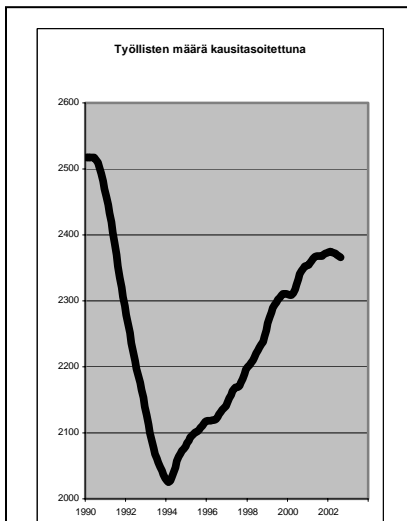
Syrjäytymisen ja eriarvoistumisen taustalla on monia syitä, mutta yksi on yli kaiken: työttömyys ja varsinkin sen kääntymisen pitkäaikaistyöttömyydeksi.

Tullessani ministeriksi, kerroin lehdistölle, että toimenkuvani kannalta tärkein kysymys on, miten rakennetyöttömyys saataisiin Suomessa murretuksi. Asia ei tosin kuulunut minun vastuulleni. Valitettavasti se ei oikeastaan kuulunut kenenkään vastuulle, sillä vaikka tehtävä periaatteessa kuuluu työministeriölle, ne keinot, jotka toimisivat, eivät ole sen vallassa. Oman vastuualueeni kannalta rakenteellisen työttömyyden nujertaminen oli erittäin tähdellistä, sillä sen aiheuttamiin monenlaisiin ongelmiin tuhrautuvat ne varat, joita muuten voitaisiin käyttää vaikkapa sairaanhoitajien palkkaamiseen.

On aika uusi ilmiö Suomessa, että osa työvoimasta jää kerta kaikkiaan työmarkkinoiden ulkopuolelle. Työministeriö onnistuu tilastoimaan pitkäaikaistyöttömien määrän niinkin pieneksi kuin 80 000 hengeksi. Tässä on enemmän kuin ripaus itsepetosta, sillä jos työttömyyden katkaisee mikä hyvänsä – lyhyt työkeikka, sairaus,

ulkomaanmatka, tukityöllistysjakso tai työvoimapolitiittinen koulutus – henkilöä ei lasketakaan pitkäaikaistyöttömäksi.

Jos laskettaisiin pitkäaikaistyöttömiksi kaikki ne, jotka risteilevät työttömyyden, tukityöllistymisen ja työvoimapolitiittisen koulutuksen välillä eivätkä ole pitkään aikaan päässeet kunnolliseen työsuhteeseen avoimilla työmarkkinoilla, luku kasvaisi selvästi suuremmaksi, eräiden arvioiden mukaan noin neljännesmiljoonaksi. Oikeata lukua ei olekaan, koska se riippuu määritelmästä. Näin suuren joukon ajautuminen avoimien työmarkkinoiden ulkopuolelle on Suomessa uutta, ja se tapahtui käsittämättömän nopeasti.

Laman alettua työllisten määrä putosi nopeasti puolella miljoonalla. Hallituksen puolelta on usein korostettu, että uusia työpaikkoja on Suomessa vuoden 1994 jälkeen syntynyt nopeammin kuin missään muussa EU-maassa Tämä on kyllä totta, mutta vain osatotuus. Juuri nyt työllisyys näyttää jämähtäneen 150 000 henkeä pienemmäksi kuin ennen lamaa, vaikka työikäisen määrä on kasvanut ja opiskelijat käyvät entistä useammin töissä opintojen ohessa.

Meillä on kyllä ollut alueellista työttömyyttä pitkään, mutta se on eri asia. On ollut kitkатыöttömyyttä, kun työmaita on syntynyt ja sammunut ja moni on joutunut uutta työtä etsiessään olemaan vähän aikaa ilman. On ollut lamakausia, joiden aikana työttömien määrä on noussut korkeaksi laskeakseen taas nousukaudella. Se, että suuri osa työvoimasta syrjäytyy pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolelle, on uutta.

Avustavan työvoiman katoaminen

Se alkoi 90-luvun lamasta. Puoli miljoonaa suomalaista rationoitiin nopeasti pois töistä. Konkurssissa kaikki menettivät työpaikkansa tasapuolisesti, mutta yritysten karsiessa työvoimaansa konkurssin välttämiseksi karsinta osui voimakkaimmin vähän koulutettuun avustavaan työvoimaan. Rationointeihin ajoi taloudellinen pakko, mutta siitä tuli niin trendikästä, että luuta lakaisi lopulta menestyvissäkin yrityksissä ja organisaatioissa. Tämä oli yritystaloudellisesti perusteltua, mutta kansantaloudellisesti siinä ei ollut järkeä, koska ulos rationoidut päätyivät työttömiksi.

Lama joudutti kehitystä, joka teknologian myötä oli muutenkin tapahtumassa pikkuhiljaa. Ennen tarvittiin toimistoissa konekirjoittajia, jotka naputtelivat puhtaaksi sen, mitä joku ensin oli omalla koneellaan luonnostellut. Jokaisen pöydälle ilmestyneet tietokoneet ja tekstinkäsittelyohjelmat lopettivat tämän työn kokonaan, ja siinä samassa menivät latojat lehdistä ja kirjapainoista. Faksit ja sähköpostit ovat korvanneet lähetit, kulunvalvontalaitteet portinvartijat ja pankkiautomaatit pankkien kassaneidit. Ja niin edelleen.

Taloudellinen välttämättömyys joudutti tätä kehitystä mutta ”ajan henki” sekä liiketalouden ja kansantalouden yhteensopimattomuus veivät sen myös liian pitkälle. Osaavan henkilöstön aikaa tuhlautuu nyt rutiineihin, jotka joku vähemmän koulutettu voisi hoitaa yhtä hyvin, samalla kun vähän koulutetut on pakotettu vastentahtoiseen joutilaisuuteen. Kuluneen sananparren mukaan Suomesta on tullut itsepalveluyhteiskunta: asiakas tekee töitä, joita muualla tekee yrittäjä tai palkattu henkilöstö. Avustavan työvoiman katoaminen työpaikoilta on tavallaan itsepalveluyhteiskunnan tunkeutumista työpaikkojen sisälle.

Suomi pääsi lamasta panostamalla korkeaan osaamiseen. Mukana oli hyvää tuuriakin, sillä ennen näkemätöntä Nokia-ilmiötä ei kukaan voinut ennustaa tai suunnitella, Jorma Ollilan mukaan ei ainakaan Jorma Ollila. Uusia työpaikkoja syntyi aivan uusille aloille, mutta tehtaista ulos rationoiduille duunareille niistä ei ollut lohtua – eivät he näihin uusin työpaikkoihin soveltuneet. Rakennetyöttömyys pysyi korkeana. Erityisen selvästi tämä epätasapaino näkyi Jyväskylässä, Oulussa ja Tampereella, menestyvissä kasvukeskuksissa, joissa perinteisen savupiipputeollisuuden työpaikat ovat vähentyneet roimasti. Kukoistavan uuden talouden varjossa elää nyt suuri pitkäaikaistyöttömien joukko, jolla ei ole asiaa nopeasti kohonneisiin lasiteräspalatsiiniin.

Laman uhrit vai rakenteellinen epätasapaino?

Pitkään uskottiin, että rakenteellisessa työttömyydessä on kyse laman uhreista – ikääntyneistä, vähän koulutetuista ihmisistä, joiden entinen ehkä hyväkin työssä opittu ammattitaito oli vanhentunut. Teknologian muuttuessa ja automaation tehdessä selvää monesta kunniakkaasta työtehtävästä heidät oli helppo työntää ulos, ja kun kerran oli joutunut ulos, oli vaikeata päästä takaisin. Työttömyys alkoi näiden ihmisten kohdalla pitkittyä, ja yhteiskunta nosti kätensä pystyyn. Työeläkeputki takasi 53 vuotta täyttäneelle mahdollisuuden elää ansioturvalla lopun elämäänsä. Tämä maksoi noin pankkituen verran verrattuna siihen, että iäkkäät pitkäaikaistyöttömät olisivat olleet normaaliuottoisessa työssä tavanomaiseen eläkeikään asti. Tätä ehkä päiviteltiin, mutta joka tapauksessa ajateltiin, että aika hoitaisi ongelman pois, kun nämä laman uhrit saavuttaisivat eläkeiän.

Vieläkin törmää uskomukseen, että työttömyys sulaa itsestään pois sitten kun suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle ja maahan syntyy työvoimapula.

Mutta miksi Helsingissä on työttöminä suuri joukko 30-vuotiaita? Vielä 80-luvulla Helsingin työttömyysaste vaihteli yhden ja kahden prosentin välillä suhdanteista riippuen ja pitkäaikaistyöttömiä oli alle sata. Nyt pitkäaikaistyöttömiä on Helsingissä yli 8 000 ja työttömyysprosentti yli 8. Miksi työttömien määrä on yli viisinkertaistunut ja pitkäaikaistyöttömien määrä peräti satakertaistunut kaupungissa, jossa on pulaa lähes kaikenlaisesta työvoimasta? Helsinki on hyvä laboratorio sille, mitä työmarkkinoilla on tapahtumassa, koska tavanomaiset korkean työttömyyden selitykset eivät Helsingissä päde. Työttömyydessä ei ole kyse enää vain ikääntyneistä laman uhreista, eikä samanaikainen työvoimapulakaan sulata sitä.

Työmarkkinat ovat monesta syystä muuttuneet valikoivammiksi.¹ Työnantajat haluavat kielitaitoisia, lahjakkaita, terveitä ja raittiita työntekijöitä. Mitä korkeammalle rima kohoaa, sitä useampi jää sen alapuolelle. Tällä tavoin työttömyys muuttuu rakenteelliseksi.

Toiset joutuvat työttömiksi todennäköisemmin kuin toiset. Silti viime kädessä työttömäksi joutumisessa on yleensä kysymys huonosta tuurista. Jos tietynlaista työvoimaa on tarjolla enemmän kuin sitä halutaan, jotkut pääsevät töihin ja toiset eivät. Kuka jää rannalle, voi riippua puhtaasta sattumasta. Kun Musta Pekka on kerran jäänyt kouraan, siitä on vaikeata päästä eroon. Etenkin pitkittynyt työttömyys leimaa uhrinsa, ja tästä syystä kerran työttömäksi joutuneen on vaikeata päästä töihin niin kauan kuin hänenlaisensa työvoimaan kohdistuva alikysyntä jatkuu.

Pitkittynyt työttömyys heikentää työmarkkinakelpoisuutta samalla tavoin kuin puutteellinen koulutus. Asiaa voidaan auttaa tukitoilla ja työvoimapolitiittisella koulutuksella. Ilman sellaisia toimia pitkäaikaistyöttömillä ei olisikaan enää mitään asiaa työmarkkinoille, vaikka työllisyys paranisi kuinka. Nämä tukitoimet eivät kuitenkaan ole riittäviä.

Ponnistukset valuvat hukkaan, jos työttömälle soveltuvia työpaikkoja ei kerta kaikkiaan ole. Siksi on vaikutettava myös työn kysyntään; ei vain määrään vaan myös laatuun. Ei riitä, että työttömiä yritetään pikakouluttaa halutunlaisiksi; on otettava huomioon ihmisten erilaisuus. Ei työtöntä paljon auta, vaikka syntyisi kuinka paljon työpaikkoja, jotka vaativat aivan toisenlaisia valmiuksia kuin hänellä on.

Tarvitaan sellaisia työpaikkoja, jotka soveltuvat niille, jotka ovat vailla työtä. Koska työttömät ovat pääsääntöisesti keskimääräistä huonommin koulutettuja, tarvitaan työpaikkoja, joissa ei tarvita korkeata koulutusta eikä huippuosaamista. Juuri niitä, jotka rationoitiin pois laman iskiessä.

Suomen työttömyys on leimallisesti vähän koulutusta saaneiden työttömyyttä. Kaikista EU-maista Suomessa työttömäksi joutumisen riski riippuu jyrkimmin koulutusasteesta.²

Mitä tehdä vitosen oppilaille?

Peruskoulusta pääsee yhä ulos vitosen oppilaita. Kaikilla ei ole lukupäätä tai kunnollista motivaatiota opiskeluun. Näin on ollut aina ja näin taitaa olla tulevaisuudessakin. Hyvässä yhteiskunnassa on tilaa erilaisille ihmisille. Ennen Suomi oli vitosen oppilaiden kannalta, jos ei suorastaan hyvä niin ainakin parempi.

Enää ei ole niitä auton apumiehen tai sekatyöläisen paikkoja, joissa ei vaadittu korkeata ammattitaitoa. Nyt vitosen oppilaiden edessä on lohduuton tulevaisuus. Työelämä on muuttunut suurelle osalle tavallisesta aikuisväestöstä liian vaativaksi, samalla kun mielenterveys- tai päihdeongelmat muodostuvat herkemmin esteeksi työmarkkinoille pääsemiselle.

Kansainvälisessä keskustelussa käytetään termiä ”*low-skilled*” kuvaamaan sitä työvoimaa, jonka työttömyydestä Suomessakin enimmäkseen on kyse, ja työpaikkoja, jonkalaisia tämä työvoima tarvitsisi. Kaikki yhteiskunnat pystyvät työllistämään työvoimastaan kyvykkäimmän osan; toiset tuottavammin ja toiset vähemmän tuottavasti. Suomen hyvä taloudellinen menestys viimeisten kahdeksan vuoden aikana kertoo, että olemme onnistuneet työllistämään erittäin tuottavasti kaikkein osaavimman väen.

¹ Tämä vaatisi tietysti vähän enemmän perusteluja. Olen käsitellyt asiaa aikaisemmin kirjoissa ”Hyvinvointivaltion eloonjäämioppi” ja ”Täystyöllisyyteen ilman köyhyyttä”.

² Tämä tieto on peräisin julkaisusta Pasi Holm ja Vesa Vihriälä: ”Matalan tuottavuuden työn tuki. Tarpeellinen keino työllisyyden parantamiseksi Suomessa.” Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita. N:o 57 (syyskuu 2002). Se ilmestyi juuri, kun viimeistelin tätä kirjaa. Tuo paperi kannattaa lukea – varsinkin kun tässä luvussa esitetyt näkemykset saavat siitä runsaasti tukea.

Työttömyyserot eri maiden välillä syntyvät siitä, miten tämä vaikeammin työllistettävä, ”*low-skilled*” työvoima saadaan työllistetyksi.

Termiä *low-skilled* on vaikea kääntää Suomeksi. Usein puhutaan ”huonosti koulutetuista”, mutta se on väärä käänös. Tämä osin tahallinen, poliittiseen häveliäisyyteen perustuva käänösvirhe on maksanut paljon, koska se on johtanut myös väärin johtopäätöksiin. Koko ongelmasta on kuviteltu päästävän kouluttamalla ja kurssittamalla ja taas kurssittamalla. Myös huonosta koulutuksesta on toki kyse, mutta kyse on myös sellaisista taidoista ja ominaisuuksista, joita pelkkä koulutus ei anna. Vaikka 15 prosenttia pelkän perus- tai kansakoulun suorittaneista on työttöminä, 85 prosenttia heistä ei ole.³

Viime aikoina on alettu puhua matalan tuottavuuden työpaikoista ja matalan tuottavuuden työvoimasta suunnilleen samassa merkityksessä. Täysin osuva tuokaan nimi ei ole. Työvoima on matalatuottoista näissä oloissa. Toisissa oloissa se olisi ehkä hyvinkin tuottavaa. Jos ilmiölle ei ole nimeä, sitä on vaikea käsitellä. Ehkä nyt alkaa tapahtua, kun jonkinlainen nimi on keksitty.

Todettakoon vielä, että matalatuottoinen ja matalapalkkainen eivät ole samoja asioita. Erityisesti julkisella sektorilla palkkarakenteella ei ole paljonkaan tekemistä työn tarpeellisuuden ja tuottavuuden kanssa. Työ voi olla hyvinkin tarpeellista, suorastaan välttämätöntä, ja silti siitä maksetaan huonoa palkkaa, koska niin on tehty ennenkin. Toisin päin riippuvuus kyllä toimii ainakin yksityisellä sektorilla: jos työ tuottaa asiakkaiden silmissä vähän, siitä maksetaan myös matalaa palkkaa koska viime kädessä palkka on peräisin asiakkaiden maksuhalusta.

Työ voi myös olla hyvinkin hyödyllistä, vaikka kenenkään ei kannata siitä maksaa. Työstä voi koitua sellaisia ulkoisia hyötyjä, jotka eivät kohdistu kehenkään erityisesti vaan kaikille yhdessä. Voi olla, että talonmiestä ei kannata palkata, jos katsotaan vain miten huoltotyöt saadaan hoidetuiksi halvimmalla, mutta jos talonmies palkataan, hänen läsnäolonsa helpottaa pihan tenavien valvontaa, vanhusten päivittäistä selviytymistä ja ilkeiden ehkäisyä.

Markkinat eivät kohtaa

Työttömyyttä voi selittää monella tavalla katsontakannasta riippuen. Katsontakanta riippuu enemmän katsojan silmästä kuin objektiivisista havainnoista. Toisten mielestä työttömyyden pääsyy on työhalun puutteessa, toisten mielestä taas siinä, ettei työpaikkoja ole.

Useimmat työttömät ovat työttömiä pienipalkkaisista töistä. Yhden selityksen mukaan pienet palkat ovat liian pieniä, jotta kukaan viitsisi nähdä kovin paljon vaivaa työllistymisensä eteen. Surkeapalkkaisessa työssä ansiotaso ei nouse mitenkään olennaisesti yli sen, minkä jo toimeentulotuki tarjoaa. Sellainen tilanne on turhauttava. Suoranainen työn vieroksunta on aika harvinaista, vaikka tietysti sitäkin esiintyy. Olennaisempaa on, että työn löytämiseksi ei kannata nähdä paljon vaivaa – ei kannata opetella uusia taitoja eikä muutenkaan ponnistella, kun työpaikan saaminen ei juuri tuo kukkaroon mitään. Jos vähän yksinkertaistetaan, tämän näkemyksen mukaan työttömyys johtuu siis siitä, että alimmat palkat ovat liian matalia.

³ Jos joku haluaa helpon väitöskirjan aiheen, kannattaisi otoksen avulla tutkia sitä, miten hyvin peruskoulun päästötodistuksen arvosanat selittävät työttömyyden riskiä. Suurin osa miespuolisesta väestöstä on myös osallistunut armeijan palikkatekstiin, jonka ennustavuutta kannattaisi ehkä tutkia. Voi nimittäin olla, että tuijotamme liikaa muodolliseen koulutukseen, vaikka todellinen selittäjä olisi toisaalla.

Toisen selityksen mukaan pienet palkat ovat liian suuria, kun asiaa katsotaan työnantajan tai työn tuloksena syntyvien hyödykkeiden ostajan silmin. Työtä ei kannata tarjota eikä palvelua ostaa, jos työn tai palvelun hinta ylittää siitä saatavan hyödyn. Tämän näkemyksen mukaan työttömyys johtuukin siis siitä, että alimmat palkat ovat liian korkeita.

Oikeistolaisilla on taipumus ajatella, että työttömyys johtuu työhalujen puutteesta ja vasemmistolaisilla, että se johtuu työpaikkojen puutteesta. Tässä on kompassi hauska sekaisin, sillä oikeastaanhan oikeistolaisen pitäisi vaatia korotusta pienimpiin palkkoihin, jotta työn tekeminen tulisi kannattavammaksi, ja vasemmistolaisen vastaavasti pienimpien palkkojen alentamista, jotta työpaikkoja syntyisi lisää.

Minun silmissäni molemmat selitykset ovat totta yhtä aikaa. Työttömyys johtuu siitä, että markkinat eivät kohtaa. Tekemättä jäävästä työstä ei kannata maksaa sellaista palkkaa, että sitä kannattaisi tehdä. Kumpikaan esitetyistä lääkkeistä ei pure. Alimpia palkkoja ei voida nostaa, koska matalan tuottavuuden työpaikkojen määrä vähenisi entisestään, eikä niitä voida laskea, koska työtä ei silloin kannattaisi enää ottaa vastaan. Sosiaaliturvaakaan ei voida enää alentaa, koska kirkko on oikeassa: köyhät ovat liian köyhiä eivätkä liian rikkaita.

On alennettava ns. verokiilaa pienipalkkaisessa työssä. Suomessa myös pienipalkkaista työtä verotetaan varsin ankarasti, kun asiaa katsotaan lopputuotteen ostajan silmin. Kuluttajan maksamasta hinnasta alle puolet päätyy työntekijän nettopalkaksi, vaikka työnantaja ei ottaisi välistä penniäkään. Yli puolet menee veroihin, sosiaaliturvamaksuihin sekä muihin työnantajan velvoitteisiin ja myös arvonlisäveroon. Alimmillaan kokoaikaisesta työstä sen tekijä saa käteensä alle 800 euroa kuussa. Se on vähän. Ostajan – viime kädessä kuluttajan – on kuitenkin arvostettava sama työpanos noin 1 700 euroksi kuussa, ja se taas on paljon.

Yleinen vai valikoiva tuki?

Huonotuottoisen työvoiman asemaa työmarkkinoilla on tuettava, mutta mistä voimme tunnistaa sen, ketä on tuettava ja missä työssä? Tuki voi olla joko yleistä, palkkatasoon perustuvaa – kuten on pienipalkkaisille suunnattu veronalennus – tai sitten voidaan yrittää tarkemmin tunnistaa ne työntekijät, joiden on vaikeata sijoittua työmarkkinoille ja tukea juuri heitä. Molemmissa tavoissa on omat hyvät ja huonot puolensa. Kumpaa kannattaa käyttää, riippuu siitä, mistä oletamme rakennetyöttömyyden johtuvan.

Unohtakaamme hetkeksi väite, että työttömyys johtuisi työhalujen puutteesta ja tarkastelkaamme, miksi joidenkin työpanos ei työnantajalle kelpaa. Rakennetyöttömyyden syitä pohdittaessa eri keskustelijoilla näyttää olevan mielessään kaksi erilaista mallia siitä, miksi osa työvoimasta ei menesty työmarkkinoilla.

Malli A: yksilön vajavuudet ja valikoiva tuki

Mallissa A asia nähdään niin, että ongelma on yksittäisten työntekijöiden yksilöllisissä ominaisuuksissa. Työnantajat eivät halua maksaa juuri heidän työstään niin paljon kuin pitäisi, koska rahojen vastineeksi ei saada täysipainoista työpanosta. Annetulla palkkatasolla saavutettaisiin täystyöllisyys, jos näitä vajavuuksia ei ilmenisi. Vajavuus on voinut syntyä esimerkiksi pitkään jatkuneesta työttömyydestä tai jo alunperin koulutuksen tai työkokemuksen puutteesta. Alentamalla näiden ja vain näiden ihmisten työpanoksen hintaa saadaan kaikki töihin. Sellaisia työntekijöitä ei siis kannata tukea, joilla ei ole mitään tukea edellyttävää vajavaisuutta. ”Palkkasubvention tulee lähteä työttömien tarpeesta päästä töihin eikä työnantajien tarpeesta saada halpaa työvoimaa.”

Malli B: markkinoiden epätasapaino ja yleinen tuki

Mallissa B työttömyys nähdään enemmän yhteiskunnan kuin yksilön ongelmana. Pääosalta työttömyydessä ei olekaan kysymys yksittäisten henkilöiden vajavuuksista vaan työmarkkinoiden rakenteellisesta epätasapainosta – siitä että tietynlaiseen työvoimaan kohdistuu liian vähän kysyntää. Asian havainnollistaminen vaatii rajusti yksinkertaistetun mallin⁴.

Olettakaamme, että osana kahden ja puolen miljoonan kokonaistyövoimasta meillä on tietyn tyyppisiä, keskenään aivan samanlaisia halukkaita työntekijöitä 200 000 henkeä, mutta heille soveliaita työpaikkoja annetulla palkkatasolla vain 150 000. Tästä väestöryhmästä siis 50 000 joutuu työttömiksi. Se, että juuri näille 50 000:lle käy näin, on heidän kannaltaan huonoa tuuria, ei alunperin sen enempää. Jos heidät jollakin tavoin autetaan töihin ja työpaikkoja on edelleen vain nuo 150 000, 50 000 muuta joutuu työttömiksi. Jos sen sijaan koko joukon työpanosta tuetaan, kyseisenlaisen työvoiman kysyntä lisääntyy ja lopulta kaikki 200 000 ovat töissä. Tällainen yksinkertaistettu malli ei tietenkään sellaisenaan edusta totuutta, mutta se havainnollistaa ajattelua, jonka mukaan työttömyyden ensisijaisena syynä on vähän koulutettuun tai ”vajaatuottoiseen” työvoimaan kaiken kaikkiaan kohdistuva alikysyntä eivätkä työttömien yksilölliset ominaisuudet.

Voisi kuvitella, että malli A, joka katsoo syyn työttömyyteen olevan työttömän omissa vajavuuksissa, olisi erityisesti oikeistolaisten suosiossa, kun taas vasemmistolaisilla olisi taipumus nähdä syy olosuhteissa ja talouspolitiikassa. Kuitenkin malli A on kovasti sosiaalidemokraattien suosiossa; ainakin heidän johtamansa politiikka noudattaa sen johtopäätöksiä.

Todellisuudessa työttömyyden taustalla ovat molemmat tekijät. Kysymys on siitä, kumpi työttömyyden syistä on oleellisempi.

Minä uskon pääpainon olevan selvästi mallin B puolella. On vaikea ymmärtää, mistä näitä henkilökohtaisia vajavuuksia olisi yht’äkkiä ilmaantunut niin mahdollisesti, että työttömyys tulevaisuuden laboratoriona toimivassa Helsingissä olisi niiden takia moninkertaistunut. Niinpä väitänkin, että olennaisena syynä suureen työttömyyteen on työmarkkinoiden rakenteellinen epätasapaino – se, että tarjolla olevissa töissä tarvitaan paljon koulutusta ja lukupäätä, joita kaikille ei saada kaatamallaan, kun taas nykyisille työttömille soveliaita työpaikkoja kerta kaikkiaan on liian vähän.

On yksilöllisillä vajavuuksillakin merkityksensä. Niistäkin ammattiryhmistä tai sellaisen koulutuksen omaavista, joista on kova pula, aina joku on työttömänä, koska häntä nyt vain ei haluta syystä tai toisesta palkata. Vajavuudet voivat olla todellisia tai luuloteltuja; ja ne ovat ehkä korjattavissa tai sitten eivät. Yksilölliset vajavuudet ja rasitteet – mm. aiheeton syrjintä – voivat selittää työttömyyttä yksilötasolla, mutta ne eivät selitä sitä, että vähiten koulutetuista lähes joka neljäs on työttömänä.⁵

⁴ Tiedän, että joidenkuiden on vaikea sulattaa yksinkertaistettuja malleja, koska he haluavat ajatella kaikkia asiaan vaikuttavia tekijöitä yhtä aikaa. Mallinnetussa fysiikassa tutkitaan ihannekaasuja, joiden molekyylit ovat läpimitaltaan nolla, sekä kappaleen liikkumista kitkattomassa tilassa. Näin opitaan erittelemään asioita, vaikka ei ihannekaasuja tai kitkatonta liikettä tietenkään ole olemassa. Kansantaloustieteen ajatusmallit perustuvat täydelliselle kilpailulle, jota sitäkään ei ole missään. Kokonaisvaltainen, kaiken huomioon ottava tarkastelu on tietenkin erinomainen asia, jos siihen pystytään, mutta jos sitä yritettäessä kokonaisuus kuitenkin jää hämäräksi ja osatotuudet myös on huono. Yhteiskuntatieteissä mallit ovat ennen kaikkea yksi keino etsiä näkökohtia ja mahdollisuuksia sekä karsia epäselvään ajatteluun perustuvia kehäpäätelmiä.

⁵ Lukija voi nähdä tässä ristiriidan, koska yllä on perustason koulutuksen saaneiden työttömyydeksi mainittu 15prosenttia. Kysymys on kahdesta eri työttömyyskäsitteestä. Tilastokeskus taulukoi työttömiksi vain ne, jotka vielä viitsivät aktiivisesti hakea töitä. Tästä johtuu, että vähän koulutettujen osalta tilastokeskuksen ja työministeriön luvut eroavat toisistaan rajusti. Perustason koulutuksen

Tietysti on myös niin, että pitkään jatkunut työttömyys jättää moneen leimansa. Tämä osittain selittää sen, että niitä, joita ei haluta palkata edes tukitöihin, on niin paljon. Mutta onko pakko pitää ihmisiä niin kauan hyllyllä odottamassa, ennen kuin heidän työllistymistään tuetaan?

Tuetaanko työnantajaa, työntekijää vai kuluttajaa?

Palataanpa väitteeseen, että yleinen matalapalkkaisen työn tuki lähtee työnantajien tarpeista ja hyödyttää yrityksiä, kun taas valikoiva palkkasubventio lähtee työntekijän tarpeesta ja hyödyttää häntä. Asian voi nähdä aivan toisessakin valossa.

Jos kyse todellisuudessa on mallin B kuvaamasta rakenteellisesta alikysynnästä, silloin työnantaja, joka onnistuu saamaan yksilöllisesti tuetun, mutta käytännössä ilman sitäkin yhtä hyvän työntekijän käyttöönsä, saa palkkatuen voitokseen. Tietysti myös töihin päässyt työntekijä hyötyy, mutta joku toinen joutuu vastaavasti työttömäksi – ei välttämättä samassa vaan kilpailevassa yrityksessä. Koska kaikkien palkkaa ei tueta, valmistettujen hyödykkeiden hinnat eivät laske, joten kuluttajatkään eivät hyödy.

Jos taas koko tuon 200 000 hengen työpanosta tuetaan vaikkapa verohelpoituksin, yksittäinen yrittäjä ei hyödy, sillä hänen kilpailijansakin saavat saman edun ja tuotteiden hintataso alenee. Lopulta tuki menee kuluttajien hyödyksi, siis takaisin niille veronmaksajille, jotka tuon tuen maksoivatkin. Kun hyödykkeiden hinta alenee, kysyntä lisääntyy, ja useammat pääsevät töihin. Varsinainen hyöty menee työttömille eikä työnantajalle.

Koska molemmat mallit A ja B ovat totta yhtä aikaa, pitäisi molempia soveltaa. Tarvitsemme valikoivaa palkkatukea, jotta työnantajat saataisiin ottamaan töihin myös niitä, joiden työteho on vaikkapa vamman tai pitkäaikaisen työttömyyden takia alentunut, mutta tarvitsemme myös toimia, jotka palauttavat työmarkkinoiden tasapainon.

Osa työttömistä ei pääse ilman henkilökohtaista palkkatukea töihin, vaikka tulisi millainen työvoimapula, mutta yleisemmin katsottuna koko pitkäaikaistyöttömien kuntouttaminen työelämään tukityöllistämällä valuu hukkaan, ellei heidän kannaltaan realistisia työpaikkoja synny lisää.

Yleinen matalapalkkaisen työn tuki ja valikoiva palkkatuki kulkevat käsi kädessä ja tukevat toisiaan. On nimittäin myös niin, että vaikka suurtyöttömyys on alun perin johtunut työmarkkinoiden rakenteellisesta epätasapainosta, tämä epätasapaino lisää henkilökohtaisen syrjäytymiskiirteen riskiä, ja silloin tarvitaankin valikoivaa palkkatukea.

Tukityöllistämisen menetetty maine

Suomessa on Rinteen mallista asti harjoitettu valikoivaa palkkasubventiota. Se toimi 80-luvulla kohtalaisen hyvin, koska työmarkkinat olivat tasapainossa eikä malli B:n kaltaista rakenteellista ongelmaa ollut, ei ainakaan laajalti.

Yhdeksänkymmentäluvulla asiat eivät sujuneet yhtä hyvin. Työttömien määrän kasvaminen johti siihen, että tukitöihin päästäkseen piti olla pitempään ja uskollisemmin työttömänä kuin ennen. Mutta ennen kaikkea, tukitöistä ei enää ollut pääsyä normaaleille työmarkkinoille, sillä normaaleja työpaikkoja ei ollut. Aika kömpelöitä ratkaisujakin sovellettiin, varsinkin aluksi.

Työttömyyden kovan ytimen nujertamiseksi yhdistelmä tuki maksoi työhön otetun pitkäaikaistyöttömän palkan vuoden ajalta lähes kokonaan. Tuki oli yli 800 euroa kuussa. Tuki kesti vuoden ja sen jälkeen se loppui kertaheitolla.

Tämän ajattelun taustalla oli oletus, että tuen tarve on väliaikaista. Huono menestys työmarkkinoilla johtuu työkokemuksen puutteesta – siis taitojen rapistumisesta – sekä siitä, että pitkään työttömänä ollut vieraantuu työnteon ajatuksestakin ja samalla sen mukaisista elämäntavoista. Työhön harjaantuu sitä tekemällä ja työelämään tottuu sinne pääsemällä tai joutumalla. Kun riittävän kauan on harjoiteltu, tuen voi ottaa pois, koska työllistymisen esteenä oleva vajavuus on poistunut. Työnantajalla on nyt käytettävissään moitteeton työntekijä, jonka hän toivottavasti palkkaa pysyvään työsuhteeseen.

Jotain perää tässä ajatuskulussa olikin. Kun erilaisten kuntoutusmuotojen vaikuttavuutta tutkittiin, tukityöllistäminen osoittautui yhdeksi tehokkaimmista. Käytännössä tämä rakennelma ei kuitenkaan toiminut, koska yhdistelmätuella palkattiin työntekijöitä lähinnä vain varattomiin järjestöihin. Vaikka työntekijä olisi osoittautunut millaiseksi loistotapaukseksi tahansa, häntä ei kuitenkaan voitu palkata järjestöön pysyvästi, kun järjestöllä ei ollut riittäviä palkkarahoja.

Yrityksetkin olisivat voineet työllistää yhdistelmätuella, mutta tällöin niiden olisi pitänyt solmia pysyvä työsuhde, josta ei kovin helpolla olisi päässyt eroon. Ja mistä sitä tietää, kuntoutuuko toinen hyväksi työntekijäksi? Yrityksiin ei yhdistelmätuella palkattu juuri ketään.

Kuntien tukityöllistämässä oli sama ongelma kuin järjestöillä. Kunnat saattoivat työllistää pitkäaikaistyöttömän puoleksi vuodeksi valtion tuella. Puolen vuoden tukityöjakson jälkeen tehtävä ei voinut jatkua normaalina työsuhteena, koska sellaiseen ei ollut budjetoitu rahaa. Tukityöllistetyt ei kannattanut ponnistella osoittautuakseen hyväksi työntekijäksi, eikä työyhteisön kannattanut panna monta tikkua ristiin työhön perehdyttämiseksi, koska työsuhde ei voinut enää puolen vuoden kuluttua jatkua. Jos työllistetty oikein kovasti halusi vielä jatkaa saman työn tekemistä, hänen ei auttanut muu kuin odotella välillä kokonainen vuosi työttömänä – ja pitää huolta siitä, ettei tätä työttömyysjaksoa katkaissut mikään, koska silloin tie olisi noussut pystyyn.

Sain seurata läheltä yhtä tällaista tapausta, jossa nuori pitkäaikaistyötön oli löytänyt Helsingin kaupungilta elämänsä työpaikan, johon hän halusi jäädä ja johon hänen haluttiin jäävän. Mutta kun budjetissa ei ollut rahaa, sitä ei ollut, eikä hän tosiaankaan voinut muuta kuin jäädä odottamaan seuraavaa tukityöllisyysjaksoa ja varoa syrjähyppyjä muihin töihin. Työn välttelijöitä siis on; eräät suorastaan pakotetaan sellaisiksi.

Tällaisia kertomuksia on aivan liikaa. Työministeriö on sentään ottanut niistä opikseen ja järkeistänyt pelisääntöjä. Enää ei tukityöllistetyksi pääseminen edellytä yhtä tiukkaa linjaa keikkatöiden suhteen kuin ennen, ja myös työllistymistä yrityksiin on helpotettu. Erityisen tärkeätä on, että tuki voidaan ja on tarkoitus aloittaa jo aiempaa lyhyemmän työttömyysjakson jälkeen, koska tuen ansaitseminen työttömänä olemisella ei edistä mitään hyvää asiaa.

Henkilökohtaisessa palkkatuessa on kuitenkin aina sisään leivottuna sama ongelma: miten siihen nojaava edes periaatteessa saati käytännössä voisi edetä avoimille työmarkkinoille? Eduskunnan työ- ja tasa-arvoasiain valiokunta kävi syyskuussa 2002 Hollannissa tutustumassa siihen, miten tuossa maassa työttömyys on painettu niin alas. Hollannissa ollaan luopumassa henkilökohtaisesta palkkatuesta juuri siksi, että se näyttää tässä mielessä eräänlaiselta loukulta. Näin meille selitettiin. Syynä saattaa kyllä todellisuudessa olla pikemminkin hallituspohjan muutos kuin aidosti uusi tilanearvio.

Henkilökohtaista palkkatukea tarvitaan, jotta työnantajille voitaisiin hyvittää se, että nämä palkkaavat huonotuottoisempia työntekijöitä kuin mitä markkinoilta olisi saatavilla. Kyllä pitkäaikaistyöttömän totuttamisesta takaisin normaaliin päivärytmiin kannattaa vähän maksaakin, ja myös siitä kannattaa maksaa, että joku palkkaa pakolaisen, jolla on ongelmia suomenkielen kanssa.

Periaatteessa tällaisen tuen pitäisi olla tilapäistä ja kestää vain niin kauan että työnteon rytmiin on totuttu tai että kieltä on opittu. Ei ole hyvä, että tuki jatkuu liian kauan, eikä

ole hyvä, että se katkeaa kuin veitsellä leikaten. Parasta sen olisi pienentyä vähä vähältä niin, ettei koskaan tulisi sellaista hetkeä, jolloin yritys joutuu hätäisesti päättämään, kannattaako työsuhdetta juuri tästä hetkestä eteenpäin enää jatkaa.

Entä jos henkilökohtainen vajavuus ja tuen tarve ovat pysyviä? Kannattaako nykyiseen tapaan maksaa tukea vuoden tai kahden verran, heittää työntekijä vähäksi aikaa ulos ja palkata hänet sitten taas uudestaan? Jos haitta on pysyvä, on korvauksenkin syytä olla pysyvä. Tämä vaatii tapauskohtaista harkintaa, mutta ihmiset ovat erilaisia tapauksia. Päätetäänhän työkyvyttömyyseläkkeistäkin tapauskohtaisesti.

Työnantajamaksuista progressiivisia?

Suomessa on jonkin verran yritetty parantaa matalapalkkaisenkin työn kannattavuutta tekijälleen -- ja samalla huonotuottoisen työvoiman kilpailukykyä työmarkkinoilla -- mm. keventämällä pienipalkkaisten kunnallisverotusta ansiotulovähennyksellä. Ongelman mittasuhteisiin nähden nämä yritykset ovat kuitenkin olleet vaatimattomia. Sitä paitsi kunnatkin tarvitsevat tuloja, joten tällä tiellä ei voida edetä loputtomiin.

Hallitusohjelman mukaan piti selvittää, voitaisiinko työnantajan sosiaaliturvamaksuja porrastaa työntekijän palkkatason mukaan. Käytännössä tämä tapahtuisi siten, että kun maksu on nyt vakioprosentti palkasta, pienistä palkoista ei maksettaisi sosiaaliturvamaksua lainkaan ja rajan ylittävältä osalta maksu olisi vastaavasti vähän suurempi.⁶ Pienten palkkojen osalta työnantajamaksut siis alenisivat ja suurempien osalta nousisivat. Jos taas katsottaisiin olevan varaa yleiseen sosiaaliturvamaksujen alentamiseen, se voitaisiin tehdä niinkin, että alennettaisiin jokaisesta työntekijästä maksettua maksua samalla euromäärällä.

Työnantajamaksujen muuttaminen progressiiviseksi ei ole uusi ajatus. Sitä ovat esittäneet sekä OECD:n että EU:n asiantuntijat, ja monessa EU-maassa näin on myös menetelty. Se ei siis ole peräisin Keskustan työreformista eikä Ville Itälä ole keksinyt sitä kesällä 2002. Minä esitin sitä kirjassani ”Hyvinvointivaltion eloonjäämisoppi” vuonna 1994, mutta ei se myöskään minun keksintöni ole. Luulen, että hallitusohjelmaan tämän ajatuksen toi alunperin sosiaalidemokraattien talouspoliittinen taustavaikuttaja Jukka Pekkarinen.

Olin sosiaali- ja terveysministeriössä ministeri Perhon kanssa useimmista asioista samaa mieltä, mutta tästä asiasta olimme jyrkästi eri mieltä. Minusta tämä hallitusohjelman kohta olisi pitänyt toteuttaa. Sitä vastoin Perho päätyi esittämään, että palkkatasoon perustuvan porrastuksen sijasta jyrkennettäisiin nykyistä porrastusta, joka perustuu yrityksen kokoon ja tuotannon työvaltaisuuteen. Tämä on käytännössä aivan eri asia, vaikka noissa alennetun työnantajamaksun yrityksissä onkin paljon matalapalkka-aloilla toimivia. Eihän tarkoituksena ollut pönkittää pelkästään matalapalkka-aloilla toimivia yrityksiä vaan edistää sitä, että kaikkiin yrityksiin – myös ja varsinkin palkanmaksukykyisiin – otettaisiin jälleen nykyistä enemmän avustavaa työvoimaa. Tämä oli minulle katkera tappio, eikä siinä paljon lohduttanut, että kesällä 2002 kokoomuksen puheenjohtaja Ville Itälä esitti lääkkeenä työttömyyteen sosiaaliturvamaksujen alentamista matalapalkkaisessa työssä. Sinänsä hyvä esitys, mutta hänen oma puolueensa oli juuri ehtinyt kaataa asian. Työnantajamaksujen poistaminen pienistä palkoista on tarjolla olevista keinoista se, joka kaikkein tehokkaimmin kohottaisi työnantajien halua palkata lisää väkeä, sillä etu menisi suoraan työnantajalle. Jos pienipalkkaisen työntekijän henkilökohtaista verotusta alennetaan, se kyllä lisää hänen työhalujaan, mutta ei

⁶ Maksu olisi siis vaikka p(Y-C), jossa p olisi maksuprosentti, Y henkilön kuukausipalkka ja C raja, jota alemmista tuloista sosiaaliturvamaksua ei maksettaisi lainkaan.

työnantajan kiinnostusta henkilöstön lisäämiseen – paitsi jos veronalennus otetaan huomioon palkkaneuvotteluissa.

Silti työnantajamaksujen porrastaminen ei ole kovin tehokasta, ellei siinä yhteydessä porrasteta myös eläkemaksuja, ja se onkin jo monimutkaisempaa. Parhaimmillaankin on kyse joidenkin kymmenien eurojen alennuksesta työnantajan kuluihin työntekijää ja kuukautta kohden.

Palkkasubventio

EU:n puitteissa on esitetty niinkin radikaalia uudistusta, että minimipalkan tasolta poistettaisiin kaikki verot arvonlisäveroa lukuun ottamatta. Minimipalkkaa saava työntekijä ei maksaisi lainkaan tuloveroa eikä työnantaja joutuisi maksamaan hänestä työnantajamaksuja. Näin voidaan tehdä jos sosiaalijärjestelmä ja eläkejärjestelmä ovat valtiollisia ja valtio myös kerää tuloverot. Meillä kuitenkin eläkkeistä vastaavat erilliset eläkeyhtiöt, ja kunnallisvero taas on suuria ja pieniä tuloja yhtäläisesti verottava tasavero – tosin kunnallisveroa on varovaisin askelein muutettu progressiiviseksi.

Suomessa tarvittaisiin täydellinen mullistus sosiaaliturvajärjestelmiin, jotta pienipalkkaistakin työtä rasittavasta verokiilasta päästäisiin. Se olisi kuitenkin niin massiivinen urakka, että lienee toistaiseksi yksinkertaisempaa maksaa palkkatukea, vaikka se merkitseekin, että työtä tuetaan ja verotetaan yhtä aikaa.

Palkansaajan perustulo?

Puhutaanpa taas vaihteeksi perustulosta. Sillä tarkoitetaan järjestelmää, jossa saisi tililleen vaikkapa 300 euroa kuussa, mutta joutuisi vastaavasti maksamaan veroa heti ensimmäisestäkin ansaitsemastaan eurosta. Perustuloa täydennettäisiin syyperusteisella sosiaaliturvalla.

Nykytilaan verrattuna paljon ei muuttuisi. Normaalina palkkatyötä tekevien nettoansiot ja raja- eli marginaaliverot pysyisivät ennallaan. Myös työttömien tilanne olisi kutakuinkin ennallaan niin kauan kuin he pysyvät tyystin työttöminä. Toimeentulotukeakin tarvittaisiin, koska 300 euroa kuussa ei riitä, jos se todella on ainoa tulonlähde.

Muutos nykytilanteeseen verrattuna ilmenisi, jos työtön työllistyisi osa-aikaisesti tai saisi satunnaisia keikkatöitä. Nykyjärjestelmäämme kätkeytyy paljon hyvin korkeita tosiasiallisia marginaaliveroja, kun ansiotulot vähentävät tulonsiirtoja ja korottavat esimerkiksi päivähoitomaksuja. Siksi tilapäisiä töitä ei usein ollenkaan kannata ottaa vastaan, ellei erityisesti nauti työnteosta. Taloudellisesti niistä ei välttämättä ole mitään iloa; joskus niistä jopa rangaistaan.

Joutilaisuuden oikeudesta työnteon mahdollisuudeksi

Perustulo-ajatuksella on monta juurta. Samalla mallilla tavoitellaan hyvinkin erilaisia asioita, jotka eivät ole ristiriidassa toistensa kanssa. Varhaisimpana lähtökohtana on ollut melko romanttinen ajatus oikeudesta joutilaisuuteen tai ”vapaaseen itsensä toteuttamiseen” taloudellisesti niukoilla mutta kuitenkin mahdollisilla ehdoilla. Tämä ehkä on syynä siihen, että niin moni luterilaisen moraalin kyllästämä torjui koko ajatuksen suoralta kädeltä. Se oli monille ideologinen mahdottomuus.

Luottamusta siihen, että ihminen voisi pakottomasti haluta tehdä jotakin myönteistä ja hyödyllistä, ei löytynyt. Rikkaat ehkä selviytyvät joutilaisuuden kiusauksista, ajateltiin, mutta köyhät eivät ikinä.

Vuosien saatossa asetelma on kääntynyt ylösalaisin. Oikeus sellaiseen joutilaisuuteen, jota perustulon vastustajat alunperin niin kovasti pelkäsivät, on toteutunut täydellisemmin kuin me perustulon kannattajat koskaan kuvittelimme.

Ongelmana alkaa olla, että oikeutta joutilaisuuteen käytetään vähän liiankin innokkaasti siinä nuoruuden vaiheessa, jolloin pitäisi oppia myös jotain muuta kuin tikanheittoa. Perustuloajatuksesta on toteutunut juuri se osa, jonka pelossa sitä yhä vastustetaan..

Perustulo ei Suomessa myöskään olisi keino torjua köyhyyttä. Perustulo ei aivan vähään aikaan voisi nousta nykyistä toimeentulotukea korkeammaksi. Kun monessa maassa kaikkien oikeutta perustuloon tavoitellaan juuri äärimmäisen köyhyyden vastustamisen nimessä, tämäkin osa perustulon tavoitteista on meillä jo toteutunut niin hyvin kuin se perustulon keinoin olisi toteutettavissa.

Se mikä perustuloajatuksessa ei ole yhtä juohevasti toteutunut on mahdollisuus yhdistää tulonsiirtoja ja omia ansiotuloja. Nimenomaan tätä mahdollisuutta tarvittaisiin rakenteellisen työttömyyden nujertamiseen.

Asetelma on tässäkin kohdassa kääntynyt nurin, ehkä jopa kahdesti. Alunperin, 60- ja 70-luvuilla, suppeassa ajattelijapiirissä "kansalaispalkalla" tavoiteltiin mahdollisuutta paitsi luovaan joutilaisuuteen, myös ja ennen kaikkea itse määriteltyyn palkattomaan työhön. Tämän rinnalla 1980-luvulla perustulosta puhuttiin yhtenä keinona parantaa huonopalkkaisten neuvotteluasemaa työmarkkinoilla, kun heillä olisi olemassa vaihtoehtokin nälkäpalkalla raatamiselle. Nyt siinä nähdäänkin mahdollisuus lisätä saatavissa olevaa työpanosta. Tärkeimpänä arvolähtökohtana oikeus joutilaisuuteen on vaihtunut oikeudeksi kantaa kortensa kekoon silloinkin, kun ei jaksakaan kantaa aivan täysimittaista korttia.

Mielenkiintoista on, että tämä piirre perustulosta on monessa maassa par'aikaa toteutumassa verojärjestelmän kautta, mutta rajattuna ansiotuloja saaviin. Periaatteena on, että pienituloisia hyvitetään tuloverosta tehtävällä vähennyksellä, joka voi olla suurempikin kuin hänen maksamansa vero. Silloin verottaja maksaa hänelle eikä hän verottajalle. Ehtona on kuitenkin, että saa jonkinlaisia ansiotuloja. Verovähennysmallista on olemassa eri maissa erilaisia versioita, mutta ne kaikki johtavat siihen, että pienituloista työtä tekevien asema työmarkkinoilla kohenee ja työmarkkinoiden tasapaino palautuu.

Ajatus on ymmärtääkseni alunperin lähtenyt Yhdysvalloista, josta se on levinnyt Britanniaan ja Irlantiin. Aivan viime vuosina idea on hypännyt Kanaalin yli Hollantiin ja Ranskaan. Kunkin maan ratkaisuilla on kuitenkin myös oma erillinen historiansa ja aatteellinen perustansa, ja siksi toteutuksetkin ovat jonkin verran erilaisia.

Hollannissa verovähennysjärjestelmä syntyi suuren vihreän verouudistuksen myötä. Maassa korotettiin sekä arvonlisäveroa että ennen kaikkea energiaveroja – tuossa öljyntuottajamassa liikennepolttoaineet ovat selvästi kalliimpia kuin Suomessa. Tämän vastapainona tuli verovähennys korvaamaan välillisten verojen korottamisesta köyhille koituvaa haittaa. Samalla haluttiin kohentaa kotirouvien asemaa. Veronpalautusta ei saa, jos perheessä ei ole yhtään töissä käyvää, mutta jos mies on töissä, vaimokin saa henkilökohtaista veronpalautusta, vaikka ei itse veroja maksaisikaan.

Ranskan punavihreä hallitus taas halusi ensin vain alentaa verotusta, mutta koska tuloveroja eivät maksa kuin rikkaat, oli mahdotonta alentaa veroja niin, että pienipalkkaisetkin hyötyvät. Niinpä alennus päätettiin kohdistaa työntekijän sosiaaliturvamaksuihin muuttamalla ne progressiivisiksi. Korkein oikeus kumosi tämän sillä perusteella, että alennus olisi ollut kahden tulonsaajan perheille suurempi kuin perheelle, jonka tulot ovat yhtä suuret mutta jossa vain yksi käy töissä, jolloin siis syrjittäisiin yhden tulonsaajan perheitä. Niinpä päädyttiin varsinaisesta verosta tehtävään vähennykseen, joka muuttaa pienipalkkaisten veron negatiiviseksi. Mitähän Ranskan

korkein oikeus sanoisi suomalaisesta tuloverosta, joka on kokonaan henkilökohtainen? Meillähän verotus rankaisee yhden tulonsaajan perheitä ankarasti.

Verovähennysmalleissa on päädytty jo aika lähelle perustuloa sillä erotuksella, että se ei koske muita kuin ansiotyössä käyviä. Askel, joka puuttuu, on järjestelmän nivominen tulonsiirtoihin. Se voisi olla iso askel Ranskassa, jonka perusturvassa on yhä aukkoja, mutta se ei olisi kovinkaan iso askel maissa joissa käytännössä kaikki tulottomat saavat jonkinlaista tulonsiirtotukea. Jospa siis annettaisiin ”veronpalautus” kaikille ja vähennettäisiin vastaava summa tulonsiirroista. Ei tarvitsisi viisastella, montako tuntia ansiotyötä on tehtävä kuukaudessa jotta katsottaisiin työtä tekeväksi ja siten verovähennykseen oikeutetuksi. Irlannin hallitus tietävästi valmistelee jo tätäkin askelta.

Varteenotettava vaihtoehto Suomessa olisi, että valtionverotukseen leivottaisiin samanlainen verovähennysjärjestelmä. Sillä voitaisiin ohittaa se ongelma, että kunnallisverosta ei saada kunnolla progressiivista. Suomi on maa, jossa poikkeuksellisen pienistä tuloista joutuu maksamaan tuloveroa – ei valtiolle mutta kunnalle.

Ongelmaksi jää, että tuloverotuksen pohjana ovat vuositulot. Pienipalkkaiseksi katsotaan sekin, joka kolmen kuukauden aikana nauttii 5 000 euron kuukausipalkkaa, jos siinä ovat vuoden kaikki tulot. Käytännössä etu menisi kesätöitä tekeville opiskelijoille – niin kuin kunnallisverotuksen ansiotulovähennyskin menee – vaikka sillä pitäisi ennen kaikkea tukea ympäri vuoden ahertavia pienipalkkaisia. Ellemme sitten rakentaisikin suomalaista ratkaisua sovitellun työttömyyspäivärahan varaan.

Työttömyyskorvaus kaikille?

Työttömyyskorvauksen soviteltu päiväraha on malliltaan puhdasoppinen perustulo, joskin siihen liittyvät aika isot marginaaliverot. Sen hyvä puoli verrattuna verovähennysmalleihin on siinä, että pohjana ovat kuukausitulot eivätkä vuositulot. Jos työttömyyspäivärahaa nostava saa kuukauden aikana ansiotuloja, työttömyyspäiväraha pienenee 50 sentillä jokaista ansaittua euroa kohti. Käytännössä työttömän marginaalivero on noin 70 prosenttia, sillä kun ansaitsee 100 euroa, lisääntyvät tulot 50 eurolla, mutta tästä jäljelle jääneestä 50 eurosta menee sitten vielä noin 20 euroa veroihin. Käteen jää 30 euroa.

Moni työtön pitää tätä 70 prosentin marginaaliveroa liian kovana eikä siksi halua ottaa vastaan keikkatöitä. Keikkatöiden vastaanottamista hankaloittaa sekin, että se saattaa viivästyttää työttömyyskorvauksen maksatusta kuukausilla, ja siinä välissä voi tulla nälkä. Tätä ongelmaa on tahkottu vuositolulla, ja vaikka kuinka monta kertaa se on julistettu ratkaistuksi. Eikö sitä voisi ratkaista niin, että työttömälle annetaan verokortti, jossa palkkatulosta peritään veroa 70 prosenttia? Ennakonpidätyksestä tilitetään työttömyyskassalle 50 prosenttia ja verottaja pitää loput. Varmaan tässäkin vaihtoehdossa oikeata lopputulosta lasketaan kuukausitolulla, mutta työtön saa siinä välissä syödäkseen.

Asematunnelissa tuulipusakkaan pukeutunut keski-ikäinen mies tuli tarjoamaan Jeesuksesta kertovaa lehtistä. Tunnistettuaan poliitikon hän käänsi puheensa maallisempiin asioihin: eivätkö poliitikot ymmärrä, että ei kukaan työtön mene töihin, kun asumistuki alenee sen minkä palkassa voittaa.

Meinasi unohtua. Mies on aivan oikeassa. Lyhyistä työkeikoista jää sentään käteen 30 prosenttia, mutta vähän pitempiäaikaisten keikkojen kanssa käy tätäkin huonommin, jos saa asumistukea.

Sovitellun päivärahan saamisen ehtona on, että ei tee kokopäivätyötä, koska silloin ei enää ole työtön. Sitä siis tuetaan, että tekee työtä normaalia lyhyemmän ajan, mutta ei sitä, että tekee työtä normaalia hitaampaan tahtiin. Jos jää suuripalkkaisesta työstä työttömäksi ja saa tarjouksen pienipalkkaisesta työstä, on ymmärrettävä tyytyä osapäivätyöhön. Kokopäivätyöstä näet jäisi käteen vähemmän!

Suomessa on tuhansia pienipalkkaisia osa-aikatyöntekijöitä, jotka ovat vuosikausia nostaneet työttömyyskorvausta pienen palkkansa jatkoksi. Tämä on ollut mahdollista poikkeuksellisesti. Periaatteessa soviteltua päivärahaa ei voi nostaa loputtomiin. Laman nostettua työttömyyden moninkertaiseksi tämä rajoitus kuitenkin tilapäisesti poistettiin. Nyt se on saatettu uudestaan voimaan. Kohtaa alkaa kauppojen kassoilta tippua pois sovitellun päivärahan turvin osa-aikatyötä tehneitä, ellei tästä nouseva parku käännä hallituksen päätä.

Entä, jos molemmat rajoitukset poistettaisiin peruspäivärahan osalta kokonaan? Soviteltua päivärahaa saisi silloinkin kun tekee täyttä työpäivää, jos palkka kertakaikkiaan on liian pieni. Lisäksi sallittaisiin, että tilanne voi jatkua loputtomiin.

Ansiosidonnaisen päivärahan osalta tilanne on monimutkaisempi. Jos on ollut vuoden verran 3 000 euron kuukausituloilla, ei varmaankaan ole oikein, että tämän turvin voisi heittäytyä ikuisesti helppoon osa-aikatyöhön kohtalaisen hyvillä kokonaisansioilla. Siksi ansioturvan osalta tarvitaan rajoittavia ehtoja, mutta mihin niitä tarvitaan peruspäivärahan tai työmarkkinatuen osalta? En nyt tietenkään tarkoita, että ansioturvalla olevaa missään tilanteessa asetettaisiin huonompaan asemaan kuin perusturvalla olevaa; hän saisi aina vähintään yhtä korkean sovitellun päivärahan kuin peruspäivärahalla olevakin saa.

Samassa yhteydessä voisi lieventää tuota 50 prosentin yhteensovitusta vaikkapa 40 prosentiksi – siis kun ansaitsisi 100 euroa, työttömyyskorvaus pienenesi vain 40 eurolla eikä 50 eurolla, kuten nyt. Tämä vaatisi taas omat järjestelynsä ansioturvan suhteen, enkä puutu niihin. Jos tämä pienipalkkaisten perustulojärjestelmä toteutettaisiin työttömyysturvan kautta, siinä säilyisivät sama velvollisuus ottaa työtä vastaan ja hakea kokopäivätyötä kuin nytkin – jotkuthan näyttävät näiden mekanismien toimivuuteen vielä uskovan.

En ole luopunut perustulosta. Minusta verotuksen ja tulonsiirtojen yhteensovittaminen loogiseksi kokonaisuudeksi johtaa aikanaan varmasti parempaan tulokseen kuin sellainen osaratkaisu, jota nyt ehdotan. Uskon edelleen, että on parempi kannustaa ihmisiä työntekoon takaamalla, että se on heille itselleen riittävän kannattavaa, kuin tuuppia heitä siihen valvonnalla joka vain yllyttää venkoiluun.

Meillä kuitenkin on toimiva tulonsiirtojärjestelmä. Kiireisintä on panna perustulojärjestelmän idea voimaan pienipalkkaisten kohdalla – joko eurooppalaisittain verovähennyksmallin muodossa tai suomalaisittain sovitellun päivärahan muodossa. Yksinkertaisuuden vuoksi kutsun jatkossa lopputulosta palkansaajan perustuloksi.

Palkansaajan perustulo merkitsisi selvää elintason nousua pienipalkkaista työtä tekeville. Minusta tämä olisi pohjoismaisen tasa-arvoajattelumme mukaista. Vaurauden hedelmät kuuluvat kaikille, eivät vain vahvimille, kauneimmille ja nopeimmille. Suomi on kokenut vuosia jatkuneen voimakkaan talouskasvun, mutta alimmat tuloryhmät eivät ole hyötyneet tästä juuri lainkaan. Jokaista palkittakoon hänen ponnisteluistaan reilusti niin, että työtä tekemällä pystyy elämään kunnollista elämää.

Kun pienipalkkaisten ansiotaso nousisi, myös syrjäytyneiden ja syrjäytymässä olevien perusturva voitaisiin pitää riittävän suurena ilman, että se veisi heiltä motiivin osallistua pienipalkkaiseen työhön.

Köyhät siis rikastuisivat mutta köyhtyisivätkö rikkaat? Eivät välttämättä. Jos tässä luonnosteltu järjestelmä toimisi toivotulla tavalla ja rakenteellinen työttömyys helpottuisi, pienituloiset maksaisivat itse työpanoksellaan elintasonsa nousun. Sitä paitsi ja ennen kaikkea: palkansaajan perustulo alentaisi automaattisena palkkatukena palvelujen hintaa. Minkä veronmaksajana ehkä häviää, sen kuluttajana voittaa.

Vähenisikö työn tarjonta?

Olen optimistisesti oletanut, että työllisyys paranee, jos vähätuottoisen työvoiman asemaa työmarkkinoilla parannetaan esimerkiksi palkansaajan perustulon avulla. On esitetty myös toisenlaisia väitteitä. Jos tekemällä kuusituntista työpäivää pääseeikin samaan ansiotasoon, jotkut voivat tyytyä entiseen ansiotasoonsa ja lyhentää työpäiväänsä sen sijaan, että ottaisivat kiitollisina vastaan tulotasonsa nousun. Oletus ei ole järjenvastainen, mutta havainnot ihmisten käyttäytymisestä eivät tue sitä.

Päivähoitomaksujen tulosidonnaisuuden takia pienten lasten vanhempien kannattaisi monessa tapauksessa lyhentää työpäiväänsä, sillä silloinkin he pääsisivät suunnilleen samoihin nettoansioihin kuin kokopäivätyössä -- lasken nettoansioksi tässä sen mitä jää, kun verojen lisäksi myös päivähoitomaksut on maksettu. Työpäiviä ei kuitenkaan juuri lyhennetä. Se on vahinko; lasten kannalta olisi hyvinkin suotavaa, että nykyistä useammat pienten lasten vanhemmat tekisivät osapäivätyötä. Se, miksi näin ei tapahdu, olisi oman pohdintansa aihe. Asia voi suurelta osalta riippua työnantajien vaatimuksista ja urakehityksen ehdoista.

Jos ihmisillä olisi taipumus tyytyä tiettyyn ansiotasoon ja lyhentää työaikaansa sitä mukaa kun palkka nousee, silloin kai olisi niin, että korkeata palkkaa saavat tekisivät keskimäärin lyhyempää työpäivää ja pienipalkkaiset pitempää. Tilanne on kuitenkin toisin päin ja jopa niin, että suuripalkkaisten työaika on viime aikoina pidentynyt.

Maailma voisi ylimalkaan olla paljon onnellisempi ja ekologisesti terveempi, jos yleisesti toimittaisiin kuten jotkut pelkäävät – jos ajateltaisiin, että tietty aineellinen elintaso riittää, ja tuottavuuden noustessa alettaisiin ottaa yhä rennommin, mutta se onkin aivan toinen juttu. Vaan mihin perustuu ajatus, että köyhät olisivat omaksuneet kohtuuden hyveen niin paljon paremmin kuin rikkaat, joiden oikeastaan paremmin perustein luulisi haluavan varata itselleen aikaa nauttia rikkaana olemisesta?

Vältelläänkö työtä?

Muistan joskus 90-luvun alkuvuosina Porissa tehdyn tutkimuksen, jonka mukaan työttömät eivät kehdanneet liikkua muiden nähtävillä työpäivän aikana. Sellaisissa oloissa ei totisesti ollut pelkoa, ettei tarjottu työpaikka olisi kelvannut. Pitkään jatkuttuaan työttömyys alkoi synnyttää myös työttömien alakulttuureja, joissa on se hyvä puoli, että elämä niissä on siedettävämpää kuin yksinäisyydessä, mutta se huono puoli, että ne houkuttelevat jatkamaan työttöminä. Ennen työttömyys merkitsi kaveriporukan menettämistä, nyt joidenkuiden kohdalla työllistyminen merkitsisi samaa. Ovathan sitä paitsi balladilaulajat ikimuistoisesti ihannoineet kulkuriromantiikkaa.

Olemmeko edenneet tilanteeseen, jossa merkittävä osa työttömistä välttää aktiivisesti työtä? Niin kauan kuin työttömyys on korkea eikä työpaikkoja jää hakijoiden puutteen vuoksi täyttämättä, tämä ei oikeastaan ole merkittävä ongelma. Miksi sellaisen pitäisi mennäkään töihin, joka ei sinne halua, jos tämän takia joku toinen jäisi ilman työpaikkaa johon haluaisi? Mutta jos samoilla aloilla esiintyy rinnakkain työttömyyttä ja työvoimapulaa, silloin työhalujen puute toki on ongelma, mikäli sellaista esiintyy.

Televisiotoimittajan on helppo saada työn sanomaan itähelsinkiläisen lähiön ostarilla, että en minä työpaikkaa haluakaan. Työn vieroksujiakin toki löytyy, mutta näissä lausunnoissa on usein kyse ”happamia sanoi kettu” -ilmiöstä. Ihmiset eivät arvosta kilpailulajeina sellaisia, joissa eivät menesty. Muistattehan, kuinka pilkallisesti Suomessa suhtauduttiin kävelyn urheilulajina, kunnes Reima Salonen alkoi tuoda siinä Suomeen arvokisamitaleja. Työhönottajien raakkaamat pelastavat omanarvontuntoaan kääntämällä selkensä työmarkkinoille ja etsimällä elämäänsä sisältöä muualta. Tämä asenne on tavallaan terve, mutta ei se ainakaan lyhennä työttömyyden kestoja. Pitkittynyt työttömyys aiheuttaa työstä vieraantumista, ja työstä vieraantuminen pitkittää työttömyyttä. Tähän

kierteeseen kannattaisi puuttua yhteiskunnan tarjoamalla työpaikalla niin kauan, kun jotain on vielä tehtävissä.

Miksi mitään ei tapahdu?

Kun olin sanonut, että rakenteellisen työttömyyden nujertaminen on mielestäni tärkein asia hyvinvointivaltion puolustamisessa, yritin myös tarttua asiaan oitis – siis kun olin vielä uusi ja kokematon ministeri, vaikka ei asia minun vastuulleni kuulunutkaan. Ei se oikein kuulunut kenenkään muunkaan vastuulle, koska kyse oli monen ministeriön alueelle jakautuneesta ongelmasta.

Kesäkuussa 2000 ehdittiin jo sopia, että rakenteellisen työttömyydenpariin perustetaan erillinen ministerityöryhmä. Muistiinpanoissani on lyhyt maininta, että Raimo Sailas oli tässä asiassa myös hyvin aloitteellinen.

Sitten puuttui peliin marssijärjestys. Pääministerin kansliasta soitettiin ja kysyttiin, voisinko mitenkään hyväksyä, että asia annettaisiin sosiaalipoliittiselle ministerityöryhmälle. Hallitusneuvotteluissa oli sovittu, että kannustinloukkutyötä johtavat ministerit Siimes ja Perho. Uusi ministerityöryhmä kuulemma loukkaisi tätä sopimusta. Asialla ei ollut sanottavasti tekemistä kannustinloukkujen kanssa, mutta minulle oli aivan sama, kuka asiaa koordinoi, kunhan se tulee tehdyksi. Päinvastoin: edessä oli paljon ikäviä päätöksiä. Jos joku oikeasti halusi ottaa tästä vastuun itselleen, en halunnut panna vastaan.

Asia päätettiin antaa sosiaalipoliittiselle ministerityöryhmälle ja ministeri Niinistön toivomuksesta vieläpä matalalla profiililla ilman virallista toimeksiantoa. Juuri tuohon aikaan myös työllisyyskehitys oli harvinaisen myönteistä.

Olin naiivi ja kokematon. Ei olisi pitänyt antaa periksi, sillä sen jälkeen kun asia annettiin sosiaalipoliittiselle ministerityöryhmälle, siihen ei enää palattu – paitsi, että ilmeisesti aivan tästä epävirallisesta toimeksiannosta riippumatta keväällä 2002 tilattiin Valtion Taloudelliselta Tutkimuslaitokselta tutkimus rakenteellisen työttömyyden syistä.

Syyskuussa 2002 pääministeri asetti asiantuntijatyöryhmän selvittämään rakenteellista työttömyyttä.

Miksi mitään ei tehty tätä ennen?

Jälkeenpäin tarkastellen – ja myönnän, että tässä on hieman jälkiviisautta – menetimme uskomattoman hyvän mahdollisuuden. Rakenteelliseen työttömyyteen pitäisi puuttua alentamalla verokiilaa matalapalkkaisessa päässä. Tämä ei ole aivan halpaa. Se saattaa maksaa itsensä takaisin parantuneena työllisyytenä, mutta ei tämä heti tapahdu. ”Suuri harppaus⁷” pitää pystyä ensin rahoittamaan, ja jonkin ajan jälkeen voimme sitten toivoa, että saamme rahat takaisin. Takaisinmaksuun sisältyy riski, koska kukaan ei voi väittää tietävänsä, mitkä 2000-luvun Suomessa ovat työvoiman kysynnän ja tarjonnan hintajoukot – siis paljonko työn hinnan aleneminen lisää työpaikkoja ja paljonko käteen jäävän palkan kohoaminen lisää työhaluja.

Olisi kannattanut käyttää pörssikuplan tuottamat ylimääräiset rahat tuon suuren harppauksen rahoittamiseen. Olisi pitänyt laatia kompromissi, jossa pienipalkkaisen työn tekemisen ja teettämisen kannattavuutta olisi lisätty ja tosiasiallista velvollisuutta ottaa työtä vastaan olisi samanaikaisesti voimistettu.

Miksi näin ei tehty? Tulevaisuutta ei osattu ennustaa, ei oikein tiedotettu, että ne olivat tilapäisiä tuloja. Verohelpotuksia jaettiin sinne tänne, mutta ei suunnitelmallisesti rakennetyöttömyyden torjumiseksi.

Oli myös joillakuilla kovin suuri halu jakaa rahat omille äänestäjille. Suomalaiset poliitikot yllärvioivat äänestäjien itsekkyyttä. Vaikka äänekkäimmät huutavat kuorona

⁷ Käytän tahallani epäsuosittuja termejä

”lisää rahaa minulle”, ei tämä oikeasti kuvaa suomalaisten moraalista tilaa – ei se kuvannut ruotsalaistenkaan. Tätä kirjoittaessani seuraan Ruotsin vaalien tulosta, jossa henkilökohtaiseen itsekkyyteen veropopulismilla vedonnut Ruotsin kokoomus sai ilahduttavan selkäsaunan.

Poliittiset puolueet eivät olleet ainoita syyllisiä siihen, että mahdollisuus suuren harppaukseen tuhlatiin harkitsemattomiin ja nuoleskeleviin veron alennuksiin. Asialla olivat myös tuponeuvottelijat. Tupo-sopu ostettiin veronalennuksilla, eikä siinä katsottu mikä olisi hyvää kansakunnalle. Jokainen halusi taistella omien tuhannesosiensa puolesta.

Tupo-neuvotteluissa vaikeutettiin toistakin kautta työllisyyskysymyksen ratkaisemista. Jos olisi haluttu yhdistää tehokkaasti työllisyys ja oikeudenmukaisuus, olisi tehty suurituloisia suosivia palkkaratkaisuja ja pienituloisia suosivia veroratkaisuja. Tehtiin toisin päin. Tupopöydässä nostettiin suhteessa eniten pienimpiä palkkoja ja verohelpotuksiin käytettävät miljardit lapioitiin suurituloisille. Täysin samaan nettotulojen jakaumaan olisi päästy tekemällä asiat ensin mainitulla tavalla. Erona olisi ollut vain, että syrjäytyminen ja pitkäaikaistyöttömyys olisivat lieventyneet.

Vallitsi myös uskomus, että talouskasvu kyllä aikaa myöten poistaa työttömyyden. Koska edessämme oli työvoimapula, olisi ollut suorastaan tyhmää sitoa tarpeellinen työvoima matalan tuottavuuden aloille, uskottiin. Näinhän sanottiin 80-luvullakin. ”Työvoima on säästettävä palkanmaksukykyiselle teollisuudelle. Emmehän me rikastu pesemällä toistemme paitoja.” Sosiaalidemokraattien taivaassa kaikista tulee paperityöläisiä, ja uskonnostaan ihmiset luopuvat viimeiseksi. Esiintyi ilmiselvää vastustusta sitä kohtaan, että työllisyyttä parannettaisiin lisäämällä työpaikkoja matalan tuottavuuden aloilla.

Suurin syy taisi kuitenkin olla siinä, mistä kunniakas tilastotieteen professorini Leo Törnqvist varoitti, kun puhuimme 70-luvun alussa kasvihuoneilmioistä. Maailmassa vaarallisimpia ovat hitaat trendit, koska niihin puuttumista voi aina lykätä kiireellisempien asioiden kaatuessa päälle. Siksi niille ei tehdä koskaan mitään.

Työttömyyden muuttuminen rakenteelliseksi tapahtui taloushistorian aikajänteellä tavattoman nopeasti, mutta budjettivuosiin sidotun politiikan aikajänteellä hitaasti. Aina voitiin ajatella, että tuohon asiaan puututaan myöhemmin. Nyt on tärkeintä pitää tämä korttitalo pystyssä.

Työttömien syrjäytyminen on hirveä onnettomuus

Myönnän että olen tässä asiassa idealisti. Olen ollut ylpeä suomalaisesta tasa-arvoisuudesta ja solidaarisuudesta; siitä, että olemme kaikki samoissa terveyskeskusjonoissa ja saamme niistä kunnan palveluja, että käymme samoja kouluja, että hyvinvoinnin hedelmät on voitu jakaa suhteellisen tasaisesti kaikkien kesken. Olen voinut kerskua amerikkalaisille, että suomalaiset maksavat hyvinvointipalveluista saman kuin hekin, me veroina ja he maksuina, mutta me saamme rahoillemme paremman vastineen. Olen ollut ylpeä siitä, että Helsinki on maailman pääkaupungeista se, jossa rikkaiden ja köyhien alueet vähiten erottuvat toisistaan, ja iloinen siitä, että voin kävellä iltamyöhällä turvallisesti kaikilla sen kaduilla, että voin antaa lasteni leikkiä pihalla vartioimatta heitä ilman kaappauksen uhkaa. Ja niin edelleen.

Suomalaiset ovat olleet samassa veneessä ja soutaneet yhteen suuntaan. Se on nostanut meidät sodanjälkeisestä köyhyydestä, ja se on lopulta ollut synnyttämässä myös suuria suomalaisia menestystarinoita – Nokia mukaan luettuna, sillä toisenlaisissa oloissa monet Nokian huippulahjakkaita avainhenkilöistä olisivat jääneet vaille koulutusmahdollisuuksia ja pitäisivät nyt hampurilaisbaaria jossakin kirkonkylän raitilla.

Kaikki tämä on nyt hajoamassa käsiin. Suomalaiset katsovat taas toisiaan nenänvartta pitkin – eivät sentään tähtäimen läpi niin kuin vuonna 1918. Samoja kouluja käydään yhä

– sekin on rakoilemassa Helsingissä – mutta samoissa kuppiloissa ei enää istuta. Huono-osaisimmat ollaan tosiasiassa jättämässä kylmästi tien poskeen, vaikka mielipidekyselyissä saadaankin voimakkaasti yhteiskunnallista tasa-arvoisuutta puoltavia vastauksia.

Tämä on surullista, ja tämä tulee kalliiksi. Nyt työttömyys syö välittömästi työttömyyskorvauksina yhtä paljon veronmaksajien rahaa kuin kuluisi 100 000 henkilön palkkaamiseen opettajiksi tai sairaanhoitajiksi tai huolehtimaan ympäristön siisteydestä tai jollakin muulla tavoin pitämään huolta yhteisestä hyvästä. Lisäksi tulevat välilliset kustannukset, kuten lastensuojelumenojen kasvu, sairastuvuuden lisääntyminen, huumeongelman paheneminen, koululuokkien rauhattomuuden kasvu ja niin edelleen. Tämä "tyhjältä maksaminen" pystytään jotenkin vielä rahoittamaan, mutta pian ei pystytä.

Rakennetyöttömyyden kanssa ei voida enää viivytellä. Jos tätä ongelmaa ei saada ratkaistuksi, moni muukin asia jää ratkaisua vaille. Ensi hallitusneuvottelut ovat viimeinen mahdollisuus, ellei viimeinen mahdollisuus mennyt jo.